

Videns vs Sapiens, Wyniki oglądalności kanałów vs Wyniki działalności ludzi

sty 22, 2026

Polecenia

Użyj tego dokumentu jako podstawy swojego raportu. Zrewiduj lub dodaj do tego dokumentu punkt widzenia oparty na kontraście między videns i sapiens w tym aspekcie: videns są zainteresowani przyswajaniem, widzeniem, oglądaniem programów i innych mediów, podczas gdy sapiens są zainteresowani działaniem i osiąganiem rezultatów. Jeśli videns coś robią, ważne jest, aby było to widoczne i można było to przedstawić w mediach. Sapiens, z drugiej strony, robią coś i są zainteresowani rezultatem, a nie tym, jak to wygląda w telewizji lub w mediach. Same media używają liczby wyświetleń jako metryki, a nie liczby działań. Istnieje bezpośredni związek między videns a pragnieniem mediów, aby zwiększyć liczbę wyświetleń. I istnieje związek między wolą i pragnieniem sapiens, aby coś zrobić, a rezultatem takich działań. Oceń tę ideę dalej przez pryzmat idei z książki Pielewina, *SNUFF*.

Dodaj na początku tekstu krótki opis idei Pielewina (*AmpirV* i *Snuff*), François Julliena oraz podstaw filozofii chińskiej – krótko mówiąc, wszystkiego, co w ten czy inny sposób zostało wykorzystane w tym sprawozdaniu. Aby czytelnik był przygotowany do zrozumienia tej koncepcji.

Videns vs Sapiens, Wyniki oglądalności kanałów vs Wyniki działalności ludzi

Wstęp: Kontekst Filozoficzny i Kluczowe Pojęcia

Aby w pełni zrozumieć przedstawioną poniżej analizę transformacji obywatela w widza, konieczne jest zdefiniowanie kluczowych narzędzi intelektualnych zaczerpniętych z literatury i filozofii, które stanowią fundament tego raportu.

1. Wiktor Pielewin (*Empire V*, *SNUFF*)

Rosyjski pisarz postmodernistyczny diagnozujący współczesny kapitalizm inwigilacyjny i media.

- **Glamour i Dyskurs (*Empire V*):** Dwa filary kontroli społecznej. *Glamour* to produkowany obraz idealnego życia, którego pragnie jednostka (estetyka). *Dyskurs* to sformalizowana, intelektualna otoczka i dyskusja na temat tego obrazu. Razem tworzą one zamkniętą pętlę percepcyjną, wysysającą energię życiową (czas i uwagę) społeczeństwa.
- **Manitou i Snuff (*SNUFF*):** W wizji Pielewina media (uosobione jako cyfrowe bóstwo Manitou) nie relacjonują rzeczywistości, lecz ją *tworzą* w celach rozrywkowych. Wojna i śmierć są produkowane ("snuff") wyłącznie po to, by nakarmić ekrany, wygenerować emocje i utrzymać uwagę widzów.

2. François Jullien i Filozofia Chińska

Francuski filozof i sinolog, który kontrastuje zachodnią i wschodnią koncepcję skuteczności.

- **Skuteczność Zachodnia (Wola i Plan):** Oparta na modelu: *Teoria -> Plan -> Działanie -> Cel*. Zakłada, że podmiot (człowiek/obywatel) narzuca swoją wolę opornej materii świata. Jest to model heroiczny, widoczny w klasycznym rozumieniu polityki, aktywizmu i rewolucji.
- **Skuteczność Chińska (Potencjał Sytuacji - *Shi*):** W myśli chińskiej (m.in. u Sun Tzu) mądry strateg nie narzuca siłą swojej woli, lecz rozpoznaje układ sił i potencjał sytuacji (*shi*). Zamiast "działać" bezpośrednio i tracić energię, manipuluje warunkami tak, aby pożądany rezultat wydarzył się "samoczynnie", zgodnie z naturą rzeczy. To podstawa działania nowoczesnych algorytmów.

3. Giovanni Sartori (*Homo Videns*)

Włoski politolog, twórca pojęcia *Homo Videns* (człowiek oglądający). Teza ta głosi, że prymat obrazu nad słowem (telewizja, internet) zmienia naturę ludzkiego myślenia z pojęciowego (abstrakcyjnego, logicznego) na obrazowe (emocjonalne, reaktywne). Prowadzi to do zaniku zdolności krytycznych i upadku demokracji opartej na racjonalnej debacie.

Na podstawie analizy tekstów Sartoriego, Deborda, Baudrillarda, Pielewina i Lema, możemy dostrzec radykalną zmianę w definicji uczestnictwa w życiu publicznym. Tradycyjna kategoria „obywatela” zostaje wyparta przez kategorię „obserwatora” (widza), co niesie ze sobą fundamentalne konsekwencje dla struktury społecznej i politycznej.

1. Definicja: Obywatel vs Obserwator

Obywatel (*Homo Sapiens* / Byt Aktywny)

Obywatel to podmiot zdefiniowany przez **aktywność, sprawstwo i myślenie pojęciowe**. Opiera się na:

- **Abstrakcji:** Rozumie pojęcia takie jak „dobro wspólne”, „praworządność” czy „odpowiedzialność”, które nie są widoczne, ale są rozumiane intelektualnie (Sartori).
- **Działaniu (Praxis):** Uczestniczy w fizycznej przestrzeni publicznej, podejmuje decyzje i ponosi ich konsekwencje.
- **Krytycyzmie:** Potrafi oddzielić fakty od emocjonalnych obrazów.

Obserwator (*Homo Videns* / Byt Pasywny)

Obserwator to podmiot zdefiniowany przez **konsumpcję, bierność i percepcję**. Charakteryzuje się:

- **Emocjonalnością obrazu:** Reaguje na to, co widzi, a nie na to, co rozumie. Jego świat ogranicza się do ekranu.
- **Dysfunkcją narkotyzującą:** Myli bycie poinformowanym z działaniem (Merton/Lazarsfeld).
- **Alienacją:** Jest częścią „spektaklu”, w którym jego życie jest jedynie odbiciem cudzych reprezentacji (Debord).

2. Pryncypialna różnica: Sprawstwo vs Konsumpcja

Różnica między nimi nie polega na ilości posiadanej wiedzy, ale na **stosunku do rzeczywistości**:

- **Kierunek energii:** Obywatel kieruje energią na zewnątrz (zmiana świata), Widz absorbuje energię do wewnątrz (przeżywanie bodźców).
- **Relacja z władzą:** Obywatel legitymizuje władzę poprzez dialog i wybór. Widz „subskrybuje” władzę jako element spektaklu lub ulega jej Dyskursowi (Pielewin).
- **Poczucie obowiązku:** Dla obywatela polityka to obowiązek i praca. Dla widza polityka to rozrywka, drama lub „szum informacyjny”.

3. Perspektywy krótko- i długoterminowe

Perspektywa krótka (Atomizacja i Polaryzacja)

- **Slacktywizm:** Dominacja pozornych działań (lajki, hashtagi), które nie zmieniają rzeczywistości, ale uspokajają sumienie.
- **Bańki informacyjne:** Zamknięcie w algorytmicznych „klatkach rozkoszy” (Lem), gdzie każda grupa ma własną hiperrzeczywistość, co uniemożliwia narodowy dialog.
- **Wzrost populizmu:** Władzę przejmują ci, którzy potrafią stworzyć najsilniejszy Glamour i najbardziej agresywny Dyskurs.

Perspektywa długa (Post-polityka i Fantomatyka)

- **Zanik Sfery Publicznej:** Przestrzeń fizyczna (place, rynki) traci znaczenie na rzecz cyfrowej fantomatyki. Państwo przestaje być wspólnotą ludzi, a staje się zbiorem użytkowników platformy.
- **Inżynieria antropologiczna:** Ostateczne uformowanie „wideo-dziecka”, które nie posiada mechanizmów obronnych przed manipulacją (Sartori).
- **Wampiryzm energetyczny:** Społeczeństwo staje się masą produkującą „Bablos” (uwagę i dane) dla algorytmicznych systemów kontroli (Pielewin).

4. Ewolucja Skuteczności: Perspektywa François Julliena

Wprowadzenie idei François Julliena z jego „Traktatu o skuteczności” pozwala zrozumieć techniczną stronę transformacji Obywatela w Obserwatora poprzez zmianę modelu działania władzy.

Skuteczność Europejska (Model Obywatelski)

Jullien opisuje zachodni model skuteczności jako oparty na **Planie, Celu i Woli**. Obywatel buduje projekt (ideologię, ustawę), a następnie siłą woli narzuca go rzeczywistości. Jest to model „heroiczny”, wymagający konfrontacji i bezpośredniego działania. W tym modelu państwo jest sędzią i egzekutorem prawa.

Skuteczność Chińska / Algorytmiczna (Model Obserwatora)

Model, który Jullien wywodzi z myśli chińskiej, a który dziś idealnie opisuje działanie mediów społecznościowych i nowoczesnych państw, opiera się na **Potencjale Sytuacji** (*shi*). Tu nie „wymusza” się zmiany, lecz „wykorzystuje skłonność” procesów.

- **Potencjał zamiast Przymusu:** System (algorytm) nie zmusza widza do patrzenia. On jedynie konstruuje sytuację (interfejs, strumień treści) w taki sposób, aby użytkownik „naturalnie” i „bez wysiłku” płynął w wyznaczonym kierunku.
- **Przemiana vs Działanie:** Obywatel działa (chce zmiany), Obserwator podlega przemianie (płyne z nurtem). Skuteczność systemu polega na tym, że zmiana zachodzi niepostrzeżenie. Widz nie zauważa, kiedy przestał być obywatelem, ponieważ potencjał sytuacji (ciągły dopływ dopaminy) uczynił pasywność najbardziej „naturalnym” stanem.

5. Zmiana roli państwa

W procesie transformacji obywatela w widza, rola państwa ulega dramatycznemu przeobrażeniu:

- **Z Gwaranta Praw w Producenta Spektaklu:** Państwo przestaje zajmować się rozwiązywaniem realnych problemów, a zaczyna zarządzać percepcją tych problemów. Polityka staje się działem PR.
- **Zarządzanie Dyskursem zamiast Prawa:** Głównym narzędziem kontroli nie jest już przymus prawny (skuteczność bezpośrednia), lecz kontrola narracji i „skłonności” (skuteczność pośrednia). Państwo staje się „moderatorem” cyfrowej hiperrzeczywistości.
- **Państwo jako Platforma Algorytmiczna:** W wizji Lema i Baudrillarda, państwo może stać się systemem operacyjnym, który dostarcza obywatelom-widzom odpowiednich bodźców i symulaków (np. systemy kredytu społecznego), by utrzymać ich w stanie pasywności.
- **Erozja Suwerenności:** Jeśli obywatele stają się widzami, ich lojalność przenosi się z państwa na dostawców spektaklu (globalne korporacje technologiczne).

6. Wyniki Oglądalności vs Wyniki Działalności: Ontologia Skuteczności

Kluczowym, nowym wymiarem analizy jest fundamentalny rozłam w sposobie wartościowania rzeczywistości przez *Homo Videns* i *Homo Sapiens*. Rozłam ten dotyczy samej istoty tego, co uznajemy za „istniejące” i „ważne”.

Optyka vs Sprawstwo

- **Videns (Absorpcja):** Są zainteresowani **przyswajaniem**. Ich ontologia jest optyczna: „być znaczy być widzianym” (*esse est percipi* w wersji medialnej). Jeśli Videns podejmuje działanie, jest ono podporządkowane imperatywowi widoczności – działanie jest jedynie pretekstem do stworzenia obrazu (np. nagranie protestu jest ważniejsze niż cel protestu). Ważne jest, aby działanie było „mediageniczne” – dawało się łatwo skompresować do formatu newsa lub rolki.
- **Sapiens (Rezultat):** Są zainteresowani **działaniem i osiąganiem rezultatów**. Ich ontologia jest kauzalna (przyczynowo-skutkowa). Sapiens robi coś, aby zmienić stan materii lub relacji społecznych, a nie stan pikseli na ekranie. Dla Sapiens fakt, że działanie nie zostało sfilmowane, nie odejmuje mu realności.

Metryki: Views vs Actions

Systemy, w których funkcjonujemy, promują jedną z tych postaw poprzez system nagród (metryk):

- **Media i Videns:** Używają **liczby wyświetleń (views)**, zasięgu i zaangażowania (lajki) jako jedynej waluty. Istnieje bezpośrednie sprzężenie zwrotne: pragnienie mediów, by zwiększyć słupki oglądalności, karmi pasywną potrzebę Videns, by „patrzeć”. Media nie są zainteresowane rozwiązaniem problemu (bo to kończy temat i „serial”), lecz jego trwaniem i eskalacją, co generuje więcej wyświetleń.
- **Wola i Sapiens:** Opierają się na związku między **wolą a rezultatem**. Walutą jest tutaj dokonana zmiana (np. zbudowany most, uchwalone prawo, wyleczony pacjent). Ta ścieżka jest jednak „niewidzialna” dla współczesnych mediów, ponieważ procesy sprawcze są często nudne, długotrwałe i wizualnie nieatrakcyjne.

Perspektywa Pielewina: Lekcja ze „SNUFF”

Analizując tę dychotomię przez pryzmat powieści *SNUFF* Wiktora Pielewina, dochodzimy do najbardziej radykalnych wniosków:

1. **Kamera jako Broń (i na odwrót):** W świecie *SNUFF* wojna nie jest konfliktem politycznym, który jest „relacjonowany”. Wojna jest **produkowana** wyłącznie po to, by dostarczyć materiał (snuff) do serwisów informacyjnych i rozrywkowych. Działanie (zabijanie, bitwa) nie ma sensu samo w sobie – ma sens tylko jako wsad do kamery.
 - *Dla Videns:* Jeśli coś nie jest sfilmowane w wysokiej rozdzielczości i z odpowiednią dramaturgią, to wydarzenie nie miało miejsca.
 - *Dla Sapiens:* To odwrócenie porządku rzeczy jest aberracją. W świecie Pielewina Sapiens są jednak zmuszeni do stania się cynicznymi producentami śmierci, aby zaspokoić głód obrazu u Videns.
2. **Manitou (Ekran) Żąda Ofiary:** Pielewinowski „Manitou” (uosobienie mediów/ekranu) to bóstwo, które karmi się uwagą. Istnieje bezpośredni, wampiryczny związek: Videns pragną bodźców (oglądania), a media pragną wskaźników (wyświetleń). To pragnienie wymusza na rzeczywistości konkretne „działania” – ale są to działania pozorne, teatralne, zaprojektowane pod kadr.
 - *Rezultat:* W takim systemie „wynik działalności ludzi” przestaje być mierzony poprawą jakości życia, a zaczyna być mierzony „jakością obrazu” i dramatyzmem przekazu.
3. **Wola Sapiens w Świecie Videns:** Sapiens w świecie zdominowanym przez Videns staje się niewolnikiem formy. Jego wola zrobienia czegoś (sprawczość) musi zostać przefiltrowana przez przymus bycia widocznym. Jeśli Sapiens chce, aby jego działanie (np. reforma, pomoc charytatywna) zaistniało, musi zamienić je w show. W ten sposób Sapiens powoli degeneruje się w producenta contentu, a pierwotny cel (rezultat) schodzi na dalszy plan wobec wymogu oglądalności.

Konkluzja

Transformacja obywatela w widza to proces **odpolitycznienia człowieka**. Człowiek przestaje być „zwierzęciem politycznym” (Aristoteles), a staje się „terminalem sieci” (Baudrillard) lub elementem „potencjału sytuacji” (Jullien).

Pryncypialna różnica leży w utracie **Woli**. Obywatel to człowiek posiadający plan i cel (Sapiens), dla którego media są co najwyżej narzędziem. Obserwator (Videns) to człowiek, dla którego media są środowiskiem naturalnym, a celem jest sama konsumpcja obrazu.

W świecie rządzonym przez „wyniki oglądalności”, a nie „wyniki działalności”, rzeczywistość staje się, jak w *SNUFF*, jedynie kosztowną scenografią dla kamer. Działania, które nie generują wyświetleń, są systemowo eliminowane, co prowadzi do cywilizacji spektaklu, niezdolnej do rozwiązywania realnych problemów, a jedynie do ich nieskończonego „transmitowania”.

Videns vs Sapiens, Wyniki oglądalności kanałów vs Wyniki działalności ludzi